

AYDIN İLİNİN İŞÇİ AİLELERİNDE EMZİRME ALIŞKANLIKLARI (*)

BREAST FEEDING HABITS OF THE LABOUR-FAMILIES IN AYDIN

Akın İŞÇAN
Aydın ECE
Nureddin VURGUN
Fatih ÖZCAN

SUMMARY

This study was conducted in order to define breast feeding habits in in the labour families in Aydın. We have interviewed with 468 mothers having babies just completed one year of age at Pediatric Outpatient Clinic of Aydın Social Security Hospital. Of all mothers, 70.7% breast-fed over three months, 52.4% over six months and 19.45% over 1 year. Of all mothers 20.3% had started supplemental foods within first month and 66% within first three months. Of 468 mothers, 43.8% has terminated breast feeding because of insufficiency of their milk. 26.7% had sent their babies to one of the her relatives or had applicated bitter materials on the nipple of the breast in order to terminate breast feeding. All of mothers had breast-fed their infants whenever they cry and fed from both of breasts. The most common suplementary initial foods were cow's milk, fruit juice and rice flour. Many of the mothers gave lime tea to their babies and used a pacifier sweeted with sugar or honey. Their knowledge sources about breast feeding were the close relatives, television, radio, newspapers and periodicals and health providers.

(Key Words: Breast milk, Nutrition, Neonate.)

1. Milli Pediatrik Gastroenteroloji ve Beslenme kongresi'nde
(5-9 Eylül 1995 Çeşme İZMİR) sunulmuştur.

Çocuk Sağ. ve Hastl. ABD (Yrd.Doç.Dr. A İşcan, Yrd.Doç.Dr.
A Ece, Yrd.Doç Dr N Vurgun)
Aile Hekimliği ABD (Yrd.Doç.Dr.F Özcan)
Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi MANİSA

Yazışma: Yrd.Doç.Dr.A İşcan
P.K. 106 45100 MANİSA

ÖZET

Bu çalışmada Aydın ilinin işçi kesiminde annelerin emzirme konusundaki davranışlarını araştırdık. SSK Aydın Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine baş vuran 1 yaşını henüz doldurmuş bir bebeği olan 468 anne ile görüşüldü. Annelerin %70.7'si 3 aydan uzun, %52.4'ü 6 aydan uzun, %19.4'ü 1 yıldan uzun süre emzirmiş, %20.3'ü ilk ay içinde, %66'sı ilk 3ay içinde ek gıdalara başlamıştı. Annelerin %45.9'u sütü azaldığı için emzirmeyi sonlandırmış, %26.7'si emzirmeyi sonlandırırken çocuğunu akrabaya yollamak veya meme başına acı sürmek gibi ruhsal açıdan çocuğu örseleyici yöntemlere başvurmuştu. Her iki göğüsten ve bebek ağladıkça emzirme davranışı hemen tüm annelerce benimsenmişti. İlk başlanan ek gıdalar meyve suyu ve muhallebi (pirinç unu+süt) idi. Ihlamur çayı kullanımı ve bal yada şekerli su ile tatlandırılmış emzik vermek oldukça yaygın olarak gözlenen bir davranıştı. Annelerin emzirme konusundaki bilgilerinin kaynağı televizyon, radyo, gazete, dergi vb. iletişim araçları, sağlık personeli ve yakın çevresi idi.

(Anahtar Sözcükler: Anne sütü, Beslenme, Yenidoğan)

Doğal beslenme çocuğun yaşamının ilk 4-6 ayında yalnız anne sütü ile beslenmesi olarak tanımlanır. Anne sütü bebeğin besinsel gereksinimlerini en iyi şekilde karşılar. İçerdiği antikorlar ve diğer antimikrobiyal maddelerle bebeği enfeksiyonlara karşı korurken bazı hormonlar, büyüme faktörleri sindirim enzimleri ile de bebeğin büyüme ve gelişmesini sağlar. Allerjik reaksiyonlara yol açmaz, ekonomiktir, her an kullanıma hazırdır. Anne ile çocuk arasında bir bağ kurulmasını sağlar (1-3). Anne sütünün bütün bu özelliklerine karşın gelişmekte olan ülkelerde anne sütü verme süresi giderek kısalmakta ek besinlerin kullanımı artmaktadır (4).

Dünya Sağlık Örgütü, tüm bebeklerin 4-6 ay sadece anne sütü ile beslenmesini, 2 yaş ve sonrasına kadar çocuklara uygun ve yeterli ek gıdalar verilerek emzirmeye devam edilmesini önermektedir (5).

Bu çalışma toplumumuzun sağlık güvencesine sahip bir kesime olan işçi ailelerinde annelerin emzirme konusundaki davranışlarını tanımak amacıyla yapıldı.

GEREÇ VE YÖNTEM

SSK Aydın Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine baş vuran ve 1

yaşını henüz doldurmuş bir bebeği olan 468 anne ile yüz yüze görüşüldü. Genç annelerin seçilmesinin nedeni yakın zamanda emzirme deneyimi yaşamış olmalarıydı. Doğum sonrası ilk emzirme zamanı, tek başına anne sütü verme süresi, bebeğin süttten kesilme zamanı, bebeği anne sütünden keserken uygulanan yöntem, ek gıdalara başlama zamanı, bebek beslenmesi konusunda yararlanılan kaynaklara ilişkin sorular içeren anket formu hazırlandı ve yüz yüze görüşmede annelere anket soruları yöneltildi ve alınan yanıtlar kaydedildi. Çoğul gebelikler özel durumları nedeniyle çalışmaya dışı tutuldu. İstatistiksel değerlendirmeler için kare yöntemi kullanıldı.

SONUÇ VE BULGULAR

Annelerin ortalama yaşı 25.5 yıl (16-41) olarak bulundu. Eğitim düzeyi bakımından %80.6 'sı ilkokulu, %10'u ortaokulu, %9.4'ü lise veya üniversiteyi bitirmişti. Ortalama çocuk sayısı 2.5(1-4) olarak bulundu. Çocukların %55.2'si kız, %44.8'i erkekti.

Tablo 1'de doğum sonrası ilk emzirme zamanı görülmektedir. Annelerin %22.6'sı bebeğini ilk 2 saat içinde, %65.6'sı ilk 24 saat içinde emzirmişti. İlk emzirme zamanı ile anne eğitim düzeyi arasında bir ilişki saptanmadı ($p>0.05$). Genel emzirme süresinin

TABLO 1 : Doğum sonrası ilk emzirme zamanının anne eğitim düzeyine göre dağılımı

Emzirme Zamanı	Anne Eğitim Düzeyi						Toplam %	
	İlkokul %		Ortaokul %		Lise + Üniv. %			
0-2 saat	83	22.0	13	27.6	10	22.7	106	22.6
2-24 saat	165	43.8	21	44.8	15	34.1	201	43.0
24 saat<	129	34.2	13	27.6	19	43.2	161	34.4
Toplam	377	100	47	100	44	100	468	100
$\chi^2= 3.094$	P>0.05							

TABLO 2: Emzirme süresinin anne eğitim düzeyine göre dağılımı

Emzirme Süresi	Anne Eğitim Düzeyi						Toplam %	
	İlkokul %		Ortaokul %		Lise + Üniv. %			
0-1 ay	29	7.7	7	14.9	13	29.6	49	10.5
2-3 ay	57	15.1	16	34.0	15	34.1	88	18.8
4-5 ay	53	14.0	19	40.4	10	22.7	82	17.5
6-12 ay	151	40.1	3	6.4	4	9.1	158	33.8
12 ay <	87	23.1	2	4.3	2	4.5	91	19.4
Toplam	377	100	47	100	44	100	468	100
$\chi^2= 86.2$	P<0.001							

2'de görülmektedir. Annelerin 49 (%10.5)'u ya hiç emzirmemiş ya da bir aydan az emzirmiş, 137 (%29.3)'si ilk 3 ay içinde emzirmeyi sonlandırmış, 331 (%70.7)'i 3 aydan uzun, 249 (%53.2)'u 6 ay ve daha uzun, 91 (%19.4)'i bir yıldan uzun süreyle emzirmişti. Anne eğitim düzeyi yükseldikçe emzirme süresi kısalıyordu ($p<0.001$).

Tablo 3'de tek başına anne sütü verme süreleri görülmektedir. Annelerin 95 (%20.3)'i ilk 1 ay içinde, 309 (%66)'u ilk 3 ay içinde, 434 (%92.7)'ü ilk 6 ay içinde ek gıdalara başlamıştı. Anne eğitim düzeyi yükseldikçe tek başına anne sütü verme süresi kısalıyordu ($p<0.001$).

Tablo 4'de annelerin bebeğine ek besin başlama nedenleri görülmektedir. Annelerin 215 (%45.9)'i sütünün az olduğu veya bebe-

ğin doymadığı gerekçesiyle ek gıda vermiş veya emzirmeyi sonlandırmıştı.

Tablo 5'de annelerin bebeğini süttten kesme yöntemleri görülmektedir. 322 (%68.8) bebek emmeyi reddettiği için, 125 (%26.7) anne bebeği akrabaya göndererek veya meme başına acı maddeler sürerek emzirmeyi sonlandırmıştı.

Annelerin 317 (67.7)'si doğumdan sonrası ilk günlerde tek başına veya anne sütüne ek olarak şekerli su vermişti. İlk 1 ay içinde annelerin 169 (%36.1)'u ıhlamur çayına, 107 (%22.9)'si meyve suyuna, 71 (%15.2)'i inek sütüne başlamıştı. Üçüncü ayın sonununda annelerin 143 (%30.6)'ü muhallebi (Pirinç unu+süt), 98 (%20.9)'i yoğurt, 74 (%15.8)'ü bisküvi maması, 70 (%15.0)'i endüstriyel süt, 69 (%14.7)'u tarhana çorbası, 38 (%8.1)'i sebze

TABLO 3: Tek başına anne sütü verme süresinin anne eğitim düzeyine göre dağılımı

Tek başına anne sütü verme süresi	Anne Eğitim Düzeyi							
	İlkokul %		Ortaokul %		Lise-Üniv %		Toplam %	
0-1 ay	74	19.6	9	19.1	12	27.3	95	20.3
2- 3 ay	176	46.7	11	23.5	27	61.4	214	45.7
4- 5 ay	103	27.3	18	38.3	4	9.1	125	26.7
6- 12 ay	24	6.4	9	19.1	1	2.2	34	7.3
Toplam	377	100	47	100	44	100	468	100

$\chi^2= 27.313$ $P<0.001$

TABLO 4: Annelerin bebeğini sütten kesme ve ek besine başlama nedenleri

Bebeği sütten kesme nedeni	Sayı	%
Sütün azalması, bebeğin doymaması	215	45.9
Bebeğin hastalanması	86	18.4
Bebeğin yeterince gelişmesi	55	11.8
Yeterli süre emzirme	53	11.3
Annenin hastalığı	39	8.3
Annenin gebe kalması	20	4.3
Toplam	468	100

TABLO 5: Sütten kesme yöntemleri

Yöntem	Sayı	%
Bebeğin kendi isteği ile bırakması	322	68.8
Akrabaya gönderme	66	14.1
Meme başına acı maddeler sürülmesi	59	12.6
Diğer	21	4.5
Toplam	468	100

çorbası, altıncı ayın sonunuda 336 (%71.8) anne yumurta, 106 (%22.6) anne bebeğine et vermişti. İlk 1 yaş içinde 335 (% 71.6) anne emzik tatlandırıcısı olarak şekerli su yada bal kullanmıştı.

Bebek beslenmesi konusunda annelerin bilgi aldıkları kaynaklar Tablo 6'da görülmektedir. Annelerin 181'i (%38.7) televizyon, radyo, gazete, dergi ve benzeri kitle iletişim araçlarından bilgi aldıklarını bildirmişlerdi.

TARTIŞMA

Gelişmekte olan ülkelerde hemen tüm annelerin bebeklerini emzirdikleri bilinmektedir (6). 1982 yılında yapılan bir araştırmada Türkiye'de annelerin %93' ünün 12 ay meme vermeyi sürdürdükleri tesbit edilmiştir (7). Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsü ve Macro International Inc.'nin 1993 yılında birlikte yaptıkları araştırmaya göre ise ülkemizde anneler kentlerde %94.2 köylerde %96.7 oranında bebeklerini emzirmektedirler (8). Bu yüksek orandaki emzirmeye rağmen emzirme süresi giderek kısalmakta, ek gıdalara erken başlanmaktadır. Ülkemizde son yıllarda yapılan değişik araştırmalarda 6 aydan fazla emziren annelerin oranı %48-%79.3 olarak bulunmuştur (7-9). Araştırmamızda hiç emzirmeyen veya 1 aydan az emziren annelerin oranını %10.5, 6 aydan daha uzun süre anne sütüne devam eden annelerin oranını %53.2, 1 yıldan daha uzun süre devam eden annelerin oranını %19.4 olarak bulduk. Buna göre bebeklerin yaklaşık %50' si 6 aydan sonra anne sütü alamamaktadır. Bu bebek sağlığı

açısından kaygı verici bir durumdur.

Bebegin sağlıklı gelişimi için ilk 4-6 ay sadece anne sütü ile beslenmesi bilinen bir gerçektir. Ek besinlere erken başladığında emzirme süresi kısalmakta, malnütrisyon ve buna bağlı patolojiler oluşmaktadır. Ülkemizde yapılan çeşitli çalışmalarda annelerin %25.1- 100'ünün ilk 1 ay içinde, %76.8-100'ünün ilk 3 ay içinde bebeğine ek besin verdiği saptanmıştır (9-11). Araştırmamıza göre annelerin %20.3' ü ilk 1 ay içinde %66'sı ilk 3 ay içinde ek gıdalara başlanmıştır. Bu sonuçlar Türkiye'de bebeklerin büyük çoğunluğunun 4 aydan daha kısa süre tek başına anne sütü aldığını ortaya koymaktadır.

Anne eğitim düzeyi yükseldikçe emzirme süresi ve tek başına anne sütü verme süresi kısalıyordu (tablo 2 ve 3) Bu sonuç, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek annelerin toplam emzirme ve tek başına anne sütü verme süresinin düşük sosyo-ekonomik düzeyli annelere göre daha az ve daha kısa olduğunu gösteren bir çok araştırmanın sonuçlarıyla uygunluk arz etmektedir (4, 8, 9, 12). Eğitimli anneler bebeğinin daha iyi gelişeceği ve yeterince doymadığı düşüncesiyle daha ilk aylardan bebeği doyurmadığı düşüncesi bir çok çalışmada gözlenen ve tek başına anne sütü verme süresini kısaltan en önemli faktör olarak görülmektedir (4, 9, 13, 14).

Doğumdan hemen sonra emzirmenin süt salgısını arttırdığı ve emzirme süresini uzattığı, yeni doğan enfeksiyonlarını önlediği bilinmektedir (15). Araştırmamızda annelerin yalnızca %22.6'sının ilk 2 saat içinde bebe-

TABLO 6: Bebek beslenmesi konusunda annelerin yararlandıkları kaynaklar

Bilgi kaynağı	Sayı	%
Televizyon, radyo, gazete, dergi vb.	181	38.7
Sağlık personeli	137	29.3
Yakın çevredeki büyükler	103	22.0
Diğer	47	10.0
Toplam	468	100

ğini emzirdiğini saptadık. Doğumdan sonra bebeğin geç emzirilmesi ülkemizde yapılan diğer araştırmalarda (7-9) da gözlenen ve üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir.

Annelerin %67.7'si doğumdan sonra ane sütüne ek olarak şekerli su veya bal kullanmıştı. Bu davranışlar süt salgısını geciktiren ve emzirme süresini kısaltan etkenler olarak bilinmektedir (15).

Bebeği anne sütünden ayırırken yavaş yavaş emzirme öğünlerini ek besinlerle değiştirmenin uygulandığı bir geçiş sürecini bebeğe yaşatmak, emzirmeyi birdenbire kesmek gereklidir. Annelerin %26.7'si bebeğini akrabaya yollamak veya meme başına acı sürmek gibi bebeği örseleyici yöntemlere başvurarak süttten kesmişti. Türkiye'nin diğer bölgelerinde yapılan çalışmalar bu yanlış yöntemin yaygın olduğunu göstermektedir (7, 9, 10.).

Meyve suyu ve pirinç unu ilk başlanan ve en sık kullanılan ek gıdalardı. Kolay sağlanabilen gıdalar olan yoğurt, bisküvi ve

tarhana çorbası kullanımı yaygındı. Anne sütü almayan bebekler için en uygun gıda olan endüstriyel süt tüketimi diğer ek besinlerin tüketimine göre daha azdı. Anneler özellikle rahatlattığı ve gaz sancısını giderdiği düşüncesiyle yaygın bir şekilde bebeğe ihlamur çayı içiriyorlardı.

Annelerin yalnızca %29.3'ü emzirme ve bebek beslenmesi konusundaki bilgilerinin kaynağını sağlık personeli olarak göstermişlerdi. Bu sonuç eğitimin en etkili biçimi olan yüz yüze eğitimin yetersizliğini göstermektedir.

Bu araştırma toplum sağlığı açısından temel ilkelerden biri olan bebeklerin anne sütü ile beslenmesi konusunda bir çok yanlış davranış ve uygulamanın annelerce benimsendiğini göstermiştir. Bu nedenle bebek beslenmesi ve sağlığı konusunda anne ve babaların eğitimine yönelik "aşı ile bağışıklama" konusunda olduğu gibi ülkenin tüm olanaklarını içeren ve süreklilik arzeden eğitici uygulamaların ivedilikle gerçekleştirilmesinin gerektiğine inanıyoruz.

KAYNAKLAR

1. Lawrence R. *Most resistance factors and immunologic significance of human milk. In Breastfeeding: A Guide for the Medical Profession, 3rd ed. St. Louis, CV Mosby, 1989 ; 118-147.*

2. Garza C, Butte N, Goldman A. *Human Milk and infant formula. In Suskind RM, Lewinter- Suskind L (eds): Textbook of Pediatric Nutrition, ed 2. New York, Raven Press. 1993 ; 33-42.*

3. Özsoylu Ş. *Anne sütü: Tek fizyolojik bebek besini. Toplum Hekimliği Bülteni. 1986 ; 7 : 1.*

4. WHO. *Contemporary patterns of breast feeding. Report of the WHO collaborative study on breast feeding. Geneva. 1981.*

5. WHO/ UNICEF *Ortak Raporu: Emzirmenin korunması, özendirilmesi ve desteklenmesi- UNICEF Türkiye Temsilciliği. Ankara Ajans Türk Matbaası. 1989 ; 4-36.*

6. Popkin BM, Bilborrow RE, Akin JS. *Breast-feeding patterns in low-out come countries. Science. 1982 ; 218 : 1088- 93.*

7. Tunçbilek E, Üner S, Ulusoy M. *Türkiye emzirme, demografik, sosyoekonomik yönleri ve çocuk ölümleri ile ilişkisi- Nüfus Bilim Derg. 1982 ; 4 : 7.*

8. Sağlık Bakanlığı (Türkiye), Hacettepe Müfuz Etiüdleri Enstitüsü ve Macro Inc. 1994, *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması* 1993. Ankara, Türkiye.

9. Beyazova U, Tüysüz B, Benil D. *Türkiyenin bir kırsal bölgesinde genç annelerde emzirme alışkanlıkları. İstanbul Çocuk Kliniği Derg. 1993 ; 28 (3) : 166-70.*

10. *Turkish Population and Health Survey. Hacettepe University Enstitute of Population Studies Ankara 1988.*

11. Tanzer F, Kırkgöz K. *200 Yenidoğan bebekte birbuçuk aylık sürede beslenme tipine göre büyümenin incelenmesi. Çocuk Sa. ve Hast Derg. 1988 ; 31 : 39- 49.*

12. Prentice A. *Breast Feeding and the Older Infant. Acta Paediatr Scand 1991 ; Suppl 374 ; 78-88.*

13. *Turkish Population and Health Survey. Hacettepe University Institute of Population Studies. Ankara 1989.*

14. Meehan Fk. *Breast feeding in an urban district in Shanghai. Peoples republic of China. A discriptive study of feeding patterns and hospital practices as they relate to breast feediing. J Trop Pediatr 1990 ; 36 : 75-9.*

15. Özgür S, Özgür T. *Sosyal Pediatri. İzmir, Ege Üniv. Tıp Fak Yayınları. 1994 ; 350-1.*

EDİTÖRYEL YORUM

İşcan ve arkadaşlarının çalışması emzirme alışkanlıklarının başarıyla incelendiği yöresel bir kesiti yansıtmaktadır. Çalışma sonuçları arasında en ilginç olanı yeterli süt elde etme için gerekli olan erken emzirmeye başlamanın (ilk 2 saat içinde) yalnızca %22.6 oranda olmasıdır. Bu ise emzirmeyle ilgili halk eğitiminin yetersizliğini kanıtlayan bir veri olarak alınmalıdır. Ancak emzirme alışkanlıklarını inceleyen çalışmalarda emzirmeyi doğrudan etkileyen; örneğin

- a) Annelerdeki meme başı hijyeni kavramı
- b) Meme başı hijyenindeki yetersizliğin sonuçları
- c) Kötü emzirme tekniğinin sonuçları
- d) Meme başına ait yapısal sorunların emzirmedeki rolü
- e) Emzirmeyi engelleyen sistemik hastalıklar
- f) Emzirmeyi engelleyen psikolojik faktörler

gibi pekçok etkenin de sorumlu olabileceği akla gelebilir (1-4). Konuyu incelemekte çok daha ilginç boyutlar yakalanabilir.

Bundan dolayı gelecekte bu konuyu araştırarak olanların önünde çok geniş ve dikkate değer bir alanın bulunduğu ortadadır. Bu alan gerek çocuk gerek toplum sağlığı hekimleri ve gerekse de hemşirelerimizin araştırabilecekleri çok ilginç, önemli ve geniş bir alanı temsil etmektedir. Konuya ilişkin çalışmalardan elde edilecek sonuçların gerek yenidoğanın beslenmesinde gerek bazı meme ve memebaşı hastalıklarının anlaşılmasında önemli katkılar sağlayacağı düşünülmelidir.

Doç. Dr. Ragıp Kayar

KAYNAKLAR

1. Şirin A. Emzirmeye etki eden sosyodemografik faktörlerin incelenmesi. *Ege Üniv Hemş Yük Okulu Derg.* 1989 ; 5(3): 1-14.
2. Şirin A. Emzirmenin anne sağlığı açısından önemli. *Ege Üniv Hemş Yük Okulu Derg.* 1990 ; 6(2) : 35-9.
3. Oran O. Yenidoğan dönemde anne sütü ile beslenmede karşılaşılan güçlükler. *Katkı.* 1991 ; 12 : 554-72.
4. Toppare MF, Laleli Y, Şenses DA. Metoclopramid for breast milk production. *Nutr Res.* 1994 ; 14 : 1019-29.